

Metody weryfikacji efektów uczenia się w obszarze kompetencji społecznych

Wprowadzenie

Kompetencje społeczne są jednymi z najważniejszych kompetencji, ponieważ to one przede wszystkim pozwalają funkcjonować człowiekowi w społeczeństwie, dostosowywać się do zmian zachodzących w grupach. Dzięki nim tworzą się kontakty interpersonalne, ludzie komunikują się, wchodzą w związki i relacje z innymi osobami.

Według K. Henne w skład tych kompetencji, rozumianych jako „zdolności ogólne”, wchodzi:

- umiejętność adaptacyjna (zdolność przystosowania się i plastyczności zachowań w różnych kontekstach sytuacyjnych);
- umiejętność budowania więzi emocjonalnej (zdolność do tworzenia satysfakcjonujących relacji emocjonalnych i otrzymywania społecznego wsparcia);
- umiejętność efektywnego komunikowania się (zdolność do właściwego odczytywania intencji i interpretacji cudzych komunikatów oraz odpowiedniego na nie reagowania);
- zdolność osiągania własnych celów (sprawczość w działaniu i kontaktach interpersonalnych)” (**Henne, K.:** *Kompetencja społeczna i inteligencja emocjonalna a zaangażowanie w Internet. Psychologia Jakości Życia, t. 2, nr 1, s. 113, 2003*).

Inną definicję zaprezentował M. Argyle wskazując, że kompetencja społeczna to „zdolność, posiadanie niezbędnych umiejętności do tego, by wywrzeć pożądaną wpływ na innych ludzi w sytuacjach społecznych (...). Kompetencja społeczna ma wiele składników, na przykład empatia, podejmowanie ról innych ludzi, inteligencja społeczna i rozwiązywanie problemów, komunikacja niewerbalna, komunikacja werbalna” (**Argyle, M.:** *Psychologia stosunków międzyludzkich. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2001*).

W świetle ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (*Dz. U. 2016 poz. 64 z późn. zm.*) kompetencje społeczne to „rozwinęta w toku uczenia się zdolność kształtowania własnego rozwoju oraz autonomicznego i odpowiedzialnego uczestniczenia w życiu zawodowym i społecznym, z uwzględnieniem etycznego kontekstu własnego postępowania”. Natomiast według Polskiej Ramy Kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego kompetencje społeczne to gotowość do pogłębionej analizy i krytycznej oceny posiadanej wiedzy oraz dorobku uprawianej dyscypliny naukowej, przestrzegania zasad etyki zawodowej i wymagania tego od innych oraz podtrzymywania i rozwijania etosu środowisk badawczych i twórczych.

Uwzględniając zalecenia Rady Unii Europejskiej z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie, jest to jedna z ośmiu kompetencji kluczowych. W świetle zalecenia kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się to: „zdolność do autorefleksji, skuteczne zarządzanie czasem i informacjami, konstruktywna praca z innymi osobami, zachowanie odporności oraz zarządzanie własnym uczeniem się i karierą zawodową. Obejmują one zdolność radzenia sobie z niepewnością i złożonością, umiejętność uczenia się, wspierania swojego dobrostanu fizycznego i emocjonalnego, utrzymania zdrowia fizycznego i psychicznego oraz zdolność do prowadzenia prozdrowotnego i zorientowanego na przyszłość trybu życia, odczuwania empatii i zarządzania konfliktami we włączającym i wspierającym kontekście” (**Zalecenie Rady z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie; 2018/C 189/01 - Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej**).

Kompetencje społeczne mogą mieć charakter:

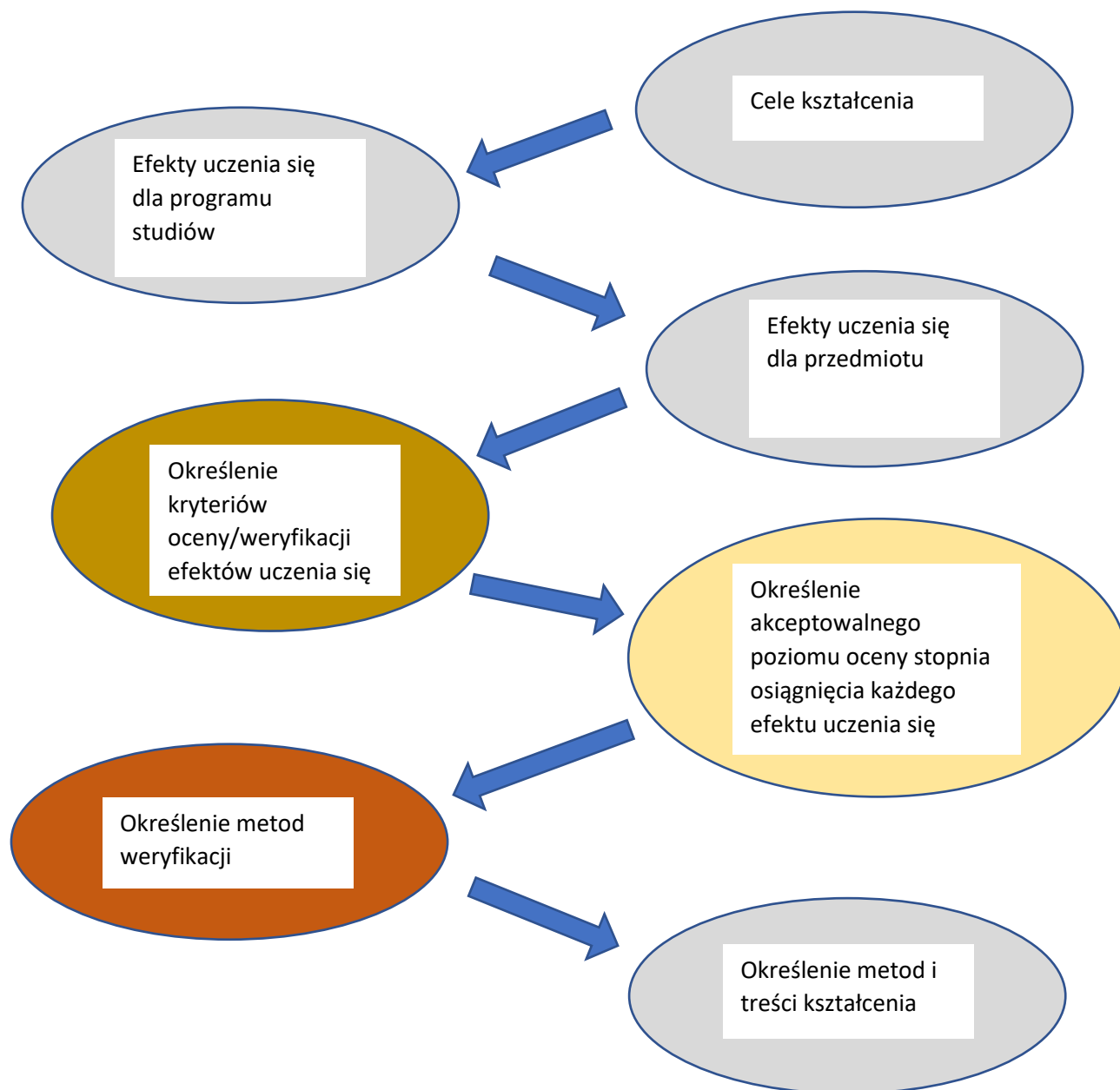
- „adaptacyjny – pozwalają na efektywność i skuteczność działań, odnajdywanie się na rynku pracy, bycie przedsiębiorczym i komunikatywnym;
- emancypacyjny – pozwalają na rozumienie rzeczywistości społecznej, dokonywanie wyborów i działanie ze świadomością konsekwencji związanych z tymi wyborami (na przykład świadomość ról społecznych, gotowość do działania na rzecz interesu publicznego);
- krytyczny – pozwalają na dostrzeganie uzasadnień legitymizujących własne działanie oraz praktykę społeczną, umożliwiające rozumienie własnej sytuacji oraz kontekstów, w jakich przebiega działanie kreatywne, niezależne oraz etyczne” (**Milaszewicz, D. Kompetencje społeczne w świetle wyników badań kapitału społecznego studentów z Polski, Litwy i Słowacji, Studia i Prace WNEIZ US, 47/1, 2017**).

Dobór metod weryfikacji efektów uczenia się z obszaru kompetencji społecznych

Pierwsze pytania, jakie powinien sobie zadać nauczyciel akademicki opracowujący swój przedmiot to:

1. Jakie efekty uczenia się osiągnie student?
2. Jak student zademonstruje osiągnięcie określonych efektów?
3. Jak ocenię, czy student osiągnął założone efekty uczenia się i w jakim stopniu?

Ostatecznie w perspektywie patrzenia na przedmiot należy podążać według następujących kroków

Dobór właściwych kryteriów weryfikacji kompetencji społecznych pozwoli już na zbudowanie narzędzia do oceny danych efektów (dokumentowanie procesu weryfikacji).

Dla przykładu:

EFEKT UCZENIA SIĘ DLA PRZEDMIOTU	KRYTERIUM OCENY
Student potrafi pracować w grupie	Dzieli się równo pracą
	Wypełnia obowiązki w ramach przydzielonej roli w grupie
	Słucha innych

Student potrafi pracować w grupie			
KRYTERIA/ POZIOM OSIĄGNIĘCIA	Niesatysfakcjonujący	Satysfakcjonujący	Bardzo dobry
	PUNKTACJA		
	2	3	5
Dzieli się równo pracą	Bazuje na pracy innych	Wykonuje całość powierzonych mu prac	Wykonuje wszystkie obowiązki oraz pomaga innym
Wypełnia obowiązki w ramach przydzielonej roli w grupie	Bazuje na pracy innych, musi być często upominany	Podjeżdża trud wykonania wszystkich zadań związanych z powierzonym rolą, lecz czasami musi być upominany	Odgrywa wszystkie powierzone role z dużym zaangażowaniem, bez potrzeby nadzorowania
Słucha innych	Nie dopuszcza innych do głosu	Słucha innych, lecz z małym zaangażowaniem	Zachowuje odpowiednie proporcje w słuchaniu i wypowiedzianiu się

W samej ocenie efektu należy przyjąć, jak będzie się ona formułować dla określonego wyniku (należy pamiętać, że rzetelność ocen zależy przede wszystkim od trafności przyjętych kryteriów)

Jakimi metodami można ocenić kompetencje społeczne? – właściwy dobór metod weryfikacji

O właściwym dobrze metody decyduje jeden ważny aspekt – weryfikacja musi dotyczyć każdego studenta w taki sam sposób. Ocena zachowań nie może być wybiórcza – dlatego należy stworzyć takie uwarunkowania edukacyjne, które pozwolą wykazać się postawami przez wszystkich uczestników procesu kształcenia.

Metody oceny kompetencji społecznych:

1. Przedłużona obserwacja
2. Ocena 180/270/360 stopni
3. Esej refleksyjny
4. Ocena portfolio studenta
5. Ocena dzienniczka praktyk

Przedłużona obserwacja

W celu rejestrowania określonych kategorii zachowań studenta przedłużona obserwacja musi przyjąć właściwe cechy i być:

- Celowa – nastawiona na jasno i wyraźnie uświadomiony przez obserwatora cel badawczy;
- Planowa – prowadzona w sposób zorganizowany (przemyślany sposób postrzegania oraz gromadzenia i interpretowania spostrzeżeń);

- Dokładna (wierna) – nie zniekształcona wskutek obecności obserwatora (należy zwrócić uwagę na efekt mobilizacyjny – zachowanie/działanie obserwowanych zmienia się z powodu tego, że są obiektem czyjegoś zainteresowania);
- Wyczerpująca – obejmująca wszystkie możliwe dane dotyczące jej przedmiotu;
- Wnikliwa – uwzględniająca współzależność i wzajemne uwarunkowanie obserwowanych zdarzeń i zjawisk;
- Obiektywna – niezależna od osobistych i subiektywnych nastawień emocjonalnych lub własnych oczekiwań obserwatora.

W celu standaryzacja przedłużonej obserwacji uwzględnia się:

- z góry przyjęte kryteria zachowań objęte obserwacją oraz sposób rejestrowania ich przebiegu (dokładne sformułowanie poszczególnych kategorii obserwowanych zachowań, umożliwiające dokumentowanie ich stopnia nasilenia u obserwowanych);
- podejście wybiórcze do obserwowanego zjawiska (zwłaszcza do jego właściwości istotnych z punktu widzenia prowadzonych obserwacji);
- dokładne rejestrowanie (dokumentowanie) zjawiska zachowań w ich ciągłym i naturalnym przebiegu;
- czynne słuchanie, nastawienie na odbiorcę, nieinwazyjne uczestniczenie w procesie obserwacji.

Inny przykładowym narzędziem umożliwiającym ocenę kompetencji społecznych (poza wskazanym powyżej) jest wykorzystanie skali szacunkowej

PRZYKŁAD

Efekt uczenia się: student właściwie komunikuje się z rodziną pacjenta

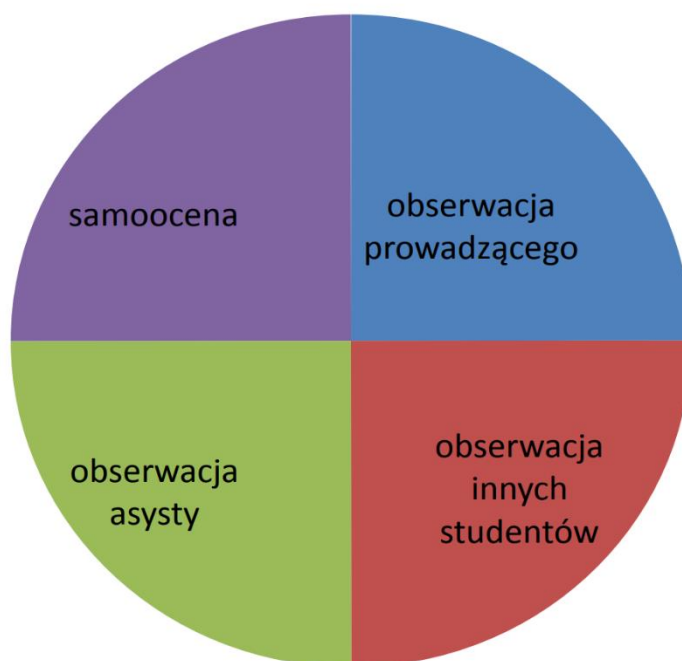
KRYTERIA OSIĄGNIĘCIA EFEKTU	-2	-1	0	+1	+2
Udzielanie informacji o stanie pacjenta	Odmawia odpowiedzi na pytania zadawane przez członka rodziny	Nie udziela żadnych informacji z własnej inicjatywy	Udziela niedokładnych informacji bez oznak empatii	Udziela dokładnych informacji, ale nie odpowiada na pytania członka rodziny	Udziela dokładnych informacji i odpowiada na pytania członka rodziny
Udzielanie zrozumiałych wyjaśnień z zakresu diagnostyki i leczenia	Często używa medycznych terminów bez wyjaśnienia ich znaczenia	Często używa medycznych terminów i sporadycznie wyjaśnia ich znaczenie	Rzadko używa medycznych terminów, ale nie zawsze wyjaśnia ich znaczenie	Rzadko używa medycznych terminów i zawsze wyjaśnia ich znaczenie	Używa tylko terminów, które każda osoba może zrozumieć

Należy wyznaczyć wymagane minimum do zaliczenia

Ocena 180/270/360 stopni

Jest to metoda służąca do diagnozy kompetencji społecznych, w której informację zwrotną na temat zachowań studenta pozyskuje się z kilku źródeł (z dwóch stosując technikę 180°, z trzech 270°, z czterech 360°) w różny sposób – przykłady przedstawia poniższa tabela:

• nauczyciela akademickiego	Ocena 180°	Ocena 180°	Ocena 180°	Ocena 270°	Ocena 270°	Ocena 360°
• innych studentów lub współpracowników (na przykład podczas praktyk) – ocena anonimowa	-	-				
• inne osoby uczestniczące w procesie kształcenia – ocena anonimowa	-	Ocena 180°	-	Ocena 270°		
• samego siebie (samocena)	Ocena 180°	-	-			

Ocena 180/270/360 stopni powinna posiadać te same cechy, co przedłużona obserwacja – pamiętając, że już wielostronna opinia, pochodząca z kilku źródeł, wpływa na zwiększenie obiektywizmu metody. W tym celu do oceny kompetencji społecznych również stosuje się właściwe techniki i narzędzia.

PRZYKŁAD

Kompetencja społeczna	Ocena nauczyciela				Ocena studenta				Suma punktów
	0	1	2	3	0	1	2	3	
K1.....									
K2.....									
K3.....									
K4.....									
K5.....									
SUMA PUNKTÓW									

Maksymalna ilość punktów: 30

Punktacja i ocena studenta:

1. Student może uzyskać za każdą kompetencję 0, 1, 2 lub 3 punkty.
2. Jeśli student z jakiegokolwiek kompetencji uzyska 0 punktów, to jego ocena kompetencji społecznych jest niedostateczna i nie może uzyskać zaliczenia z zajęć praktycznych i praktyk zawodowych.
3. Jeśli student uzyska 75% i więcej punktów – posiada wysoki poziom kompetencji społecznych.
4. Jeśli student uzyska 45-74% punktów oraz dostrzega braki w kompetencjach i wykazuje chęć do zmiany – posiada średni poziom kompetencji społecznych.
5. Jeśli student uzyska mniej niż 45% punktów – posiada niski poziom kompetencji społecznych i wymaga to od studenta zwrócenia uwagi na pewne braki w kompetencjach, ich naukę oraz kształtowanie właściwych zachowań oraz postaw studenta podczas praktyk i zajęć praktycznych. Dodatkowym sygnałem niskiego poziomu kompetencji jest niedostrzeganie przez studenta braków w tym zakresie i niewykazywanie chęci do zmian.

Punktacja:

3 pkt. – uzyskuje student, który zawsze wykazuje się wysokim poziomem danej kompetencji społecznej

2 pkt. – uzyskuje student, który zazwyczaj wykazuje się daną kompetencją społeczną

1pkt. – uzyskuje student, który nie często wykazuje się daną kompetencją społeczną

0 pkt. – uzyskuje student, który nigdy nie wykazuje się daną kompetencją społeczną

Interpretacja wyniku:

100 – 90% maks. ilości punktów – bardzo dobry

89 – 85% maks. ilości punktów – dobry+

84 – 71% maks. ilości punktów – dobry

70 – 66% maks. ilości punktów – dostateczny+

60 – 65% maks. ilości punktów – dostateczny

Esej refleksyjny

Stanowi krótką rozprawę naukową, pisaną prozą – w której student interpretuje samodzielnie różnego rodzaju zjawiska lub dokonuje analizy zadanego problemu. Ta metoda wymaga od studenta umiejętności zbierania danych i własnego myślenia – dlatego właściwie punktowana (przy odpowiednich dobranych kryteriach i stworzonej do nich skali ocen) może pozwolić na weryfikację efektów uczenia się z zakresu dostrzegania i rozpoznawania własnych ograniczeń oraz dokonywania samooceny deficytów i potrzeb edukacyjnych, jak również przyjmowania odpowiedzialności związanej z decyzjami podejmowanymi w ramach działalności zawodowej.

Ocena portfolio studenta

Portfolio w procesie edukacyjnym jest metodą kształcenia. Stanowi ono „teczkę studenta” – w której gromadzone są materiały na określony temat (podany przez nauczyciela akademickiego lub zaproponowany przez studenta). Podobnie jak esej refleksyjny – metoda pozwala na ocenę pewnych zachowań studenta, jak planowanie, organizowanie własnego uczenia się, czy też systematycznego kontrolowania i uzupełniania swojego warsztatu pracy.

Stąd ocena sposobu konstruowania przez studenta portfolio, przy odpowiednich dobranych kryteriach, stanowi doskonałą metodę weryfikacji efektów uczenia się z zakresu kompetencji społecznych, szczególnie wynikających z działalności naukowej.

Ocena dzienniczka praktyk

W przypadku, gdy dziennik praktyk nie stanowi jedynie dokumentu potwierdzającego zdobywane kompetencje zawodowe, ale zawiera również szczegółowe opinie opiekunów lub mentorów praktyk i przede wszystkim opisy realizowanych zadań przez studenta (w tym samoocenę) – jego ocena, przy odpowiednich dobranych kryteriach, stanowi doskonałą metodę weryfikacji efektów uczenia się w odniesieniu do kompetencji społecznych. Metoda ta pozwala zweryfikować zachowania studenta w zakresie umiejętności porządkowania i systematyzowania informacji z różnych źródeł, radzenia sobie w sytuacjach problemowych (przy rozpoznawaniu własnych ograniczeń) oraz ponoszenia odpowiedzialności za wykonywane czynności zawodowe.

Opracowała: Julita Soczywko

Pracownia Dydaktyki Medycznej,

Wydział Lekarski, CM UMK